

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ПРІОРИТЕТ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В.П. Якобчук, к.е.н., доцент
Житомирський національний агроекологічний університет

Процес економічної глобалізації є загальним явищем сучасності, який стосується кожної країни та галузі. За цих умов завдання забезпечення продовольчої безпеки полягає в тому, щоб знайти і максимально використати найбільш вигідні форми, методи та напрями економічного розвитку, враховуючи унікальні особливості агропродовольчої системи країни, в тому числі і рівень розвитку міжнародних економічних взаємозв'язків, а також адаптуватись до об'єктивних ризиків.

За думкою вітчизняних та зарубіжних учених в кінці минулого століття і на початку теперішнього виникли об'єктивні передумови для перетворення агропродовольчого ринку в тривимірний, який включає

продукцію виготовлену за традиційними технологіями, органічне виробництво та генно-модифіковану продукцію.

Таблиця 1

Площі, засіяні генетично модифікованими культурами у світі в 2010 р., млн. га

Генетично модифіковані культури, що вирощує країна	Країна	Площа
15 біотехнологічних мега-країн, що вирощують 50 тис. га і більше генетично модифікованих культур		
Соя, кукурудза, бавовник, ріпак, кабачки, папайя, цукровий буряк, люцерна	США	66,8
Соя, кукурудза, бавовник	Бразилія	4
Соя, кукурудза, бавовник	Аргентина	22,9
Бавовник	Індія	9,4
Ріпак, кукурудза, соя, цукровий буряк	Канада	8,8
Бавовник, томати, папая, солодкий перець	Китай	3,5
Соя	Парагвай	2,6
Кукурудза, соя, бавовник	ПАР	2,4
Соя, кукурудза	Уругвай	1,1
Соя	Болівія	0,9
Бавовник, ріпак	Австралія	0,7
Кукурудза	Філіппіни	0,5
Бавовник	Буркіна-Фасо	0,3
Кукурудза	Іспанія	0,1
Бавовник, соя	Мексика	0,1
Інші країни		
Кукурудза, соя, ріпак	Чилі	<0,1
Бавовник	Колумбія	<0,1
Кукурудза	Гондурас	<0,1
Кукурудза	Чеська Республіка	<0,1
Кукурудза	Португалія	<0,1
Кукурудза	Румунія	<0,1
Кукурудза	Польща	<0,1
Бавовник, соя	Коста-Ріка	<0,1
Кукурудза	Єгипет	<0,1
Кукурудза	Словаччина	<0,1

Джерело: [3].

При цьому асортимент, смакові якості продовольчих товарів вказаних технологій не відрізняються, що викликало хвилю НТП в агропромисловому секторі, впровадження наукових досягнень біотехнології, яка отримала назву «генної» революції.

Основним результатом впровадження біотехнологій стала поява принципово нової групи продовольчих товарів домінуючими

властивостями яких є стійкість до гербіцидів, шкідників, вірусів, підвищення врожайності. До кінця ХХ століття на світовому ринку нараховувалось біля 60 генетично модифікованих продуктів [1, с.604], з них найбільш розповсюджені: соя, кукурудза, пшениця, помідори, рапс, буряк тощо. Генна революція призвела до економічних вигод, основними з яких є: приріст урожайності культур, скорочення прямих витрат при виробництві продуктів за рахунок більш економного використання хімікатів, зниження захворюваності рослин та тварин, що впливає на продуктивність і рентабельність. Фахівці вважають, що генетична продукція це «зброя задовільненої дії», яка позначається на здоров'ї, житті, репродуктивній функції людини.

Таблиця 2

Світові обсяги культивування в 2009 р.

Ранг	Країна	Площа, млн га	Частка	Культура
1	США	64,0	38%	Соя, кукурудза, бавовник, рапс, кабачок, папая, люцерна, цукровий буряк
2	Бразилія	21,4	36%	Соя, кукурудза, бавовник
3	Аргентина	21,3	66%	Соя, кукурудза, бавовник
4	Індія	8,4	5%	Бавовник
5	Канада	8,2	18%	Рапс, кукурудза, соя, цукровий буряк
6	Китай	3,7	3%	Бавовник, папая, паприка
7	Парагвай	2,2	51%	Соя
8	Південно-Африканська Республіка	2,1	14%	Соя, кукурудза, бавовник
9	Уругвай	0,8	57%	Соя, кукурудза
10	Болівія	0,8	22%	Соя

Найбільші посівні площі у всьому світі біотехнологічних культур займають соя, бавовник, кукурудза та ріпак. Сукупна площа під посівами біотехнологічних культур у світі в 2010 р., досягла майже 1 млрд. га (949,9 млн. га або 2,3 млрд. акрів). Генетично-модифіковані рослини комерційно почали вирощуватись з 1996р. і щороку засаджуються все більші площі. Станом на 2009р. в усьому світі 134 млн. га були засіяні генетично модифікованими рослинами. Це відповідає 9% всіх культивованих родючих ґрунтів (1,5 млрд. га).

Крім вище зазначених країн, в 2009р. ГМО комерційно вирощувалось на площах менше 1 млн. га на Філіппінах, Буркіна-Фасо, в Австралії, Іспанії, Мексиці, Чилі, Колумбії, Гондурасі, Чехії, Португалії, Румунії, Польщі, Коста-Ріці, Єгипті, Словаччині. Загалом,

ГМО офіційно культивувались в 25-ти країнах, 10 з яких розташовані в Південній Америці. Більш ніж 3/4 культивованої у світі сої (77%), яка вирощується на 90 млн. га. – генно-модифікована. Також в 2009р. половина вирощуваного на 33 млн. га. бавовнику (49%) була трансгенна, крім того, четверта частина всієї кукурудзи (26%) на 158 млн. га та 21% ріпаку на 31 млн. га.

Починаючи з 90-х років при державній підтримці в країнах Західної Європи, Північної Америки та Японії відбулось зростання виробництва органічної (екологічно чистої) продукції, одночасно почався процес боротьби споживачів і екологів з поставками генних продуктів. За останніми даними Міністерства сільського господарства США (USDA) на органічні продукти всіх видів припадає 3% від загального обсягу американського ринку, а в європейських країнах цей показник коливається від 1% до 7%. Японія традиційно є лідером органічного ринку серед країн Азії. Щороку зростає культура органічного харчування в Китаї, Таїланді, Сінгапурі, Малайзії та Індії оскільки споживачі стають більш платоспроможними. Наприклад, органічний ринок Індії за останні два роки зріс на 200%. Країни, що розвиваються, повільніше просуваються в даному напрямі, тому що за високу якість потрібно витратити чималі кошти. Екологічно чисті фрукти, овочі, м'ясо і молоко зазвичай набагато дорожчі. У Китаї ціни на «екопродукти» можуть перевищувати ціни неорганічних продуктів до 700%.

На кінець 2009 р. сільськогосподарські площі в світі під органічними господарствами становили близько 270 тис. га, що вдвічі більше, ніж 2003-2002рр.. За цим показником Україна в 2009р. зайняла 21-е місце у світі. Водночас велика частина сертифікованих органічних продуктів, вироблених в Україні експортується. Внаслідок такої ситуації насичення внутрішнього ринку цією продукцією недостатнє. Зокрема, це пов'язано з тим, що більшість української органічної продукції – це сировина для виробництва кінцевого продукту (зерно, бобові, олійні культури). Лише в останні роки почало активно розвиватися органічне рослинництво – вирощування овочів, фруктів, ягід та набирає обертів переробка цієї продукції (є вже перші українські сертифіковані крупи, повидло, соки, сиропи, сухофрукти, чаї, м'ясні продукти тощо) [4].

Отже, в глобальному просторі активно відбувається диверсифікація світового агропродовольчого ринку, зростає питома вага органічної продукції, окремим сегментом позиціонується виготовлення генетично-модифікованих продуктів, залишається місце і для традиційних технологій.

Головна особливість органічної (екологічно чистої) технології виробництва – відмова від використання синтетичних речовин на користь натуральних та обробіток культур, які формують родючість ґрунтів природним шляхом. При цьому акцент робиться на забутих, національних, традиційних технологіях. Економічний ефект від виробництва екологічних продуктів отримується за рахунок більш високої їх кінцевої ціни порівняно з традиційними технологічними.

Таким чином, в глобалізованому агропродовольчому ринку розгорнулись гостра конкуренція між виробниками генномодифікованих і екологічно чистих продуктів. В українських виробників агропродовольчої продукції є важлива перевага перед іноземними постачальниками, яка пов'язана з відставанням від темпів «генної» революції яка розгорнулася в розвинутих країнах, а також від надмірної інтенсифікації аграрного сектора. Нині в Україні збереглися не забруднені надмірним використанням хімічних засобів ґрунти і не забуті традиційні технології виробництва основних продовольчих ресурсів. З огляду на вище зазначене вітчизняний сектор економіки має великі резерви впровадження технологій виробництва екологічно чистих продуктів. Саме з розвитком даного напрямку пов'язані можливості росту експорту продовольства та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Продовольча безпека держави має три аспекти: кількісний, якісний та соціально-економічний. Кожен з них включає свої виміри і показники, які дозволяють оцінити її стан. Потрібно також виділяти продовольчу безпеку країни відповідно до насиченості ринку сировинного продовольчого призначення та за рівнем забезпеченості населення кінцевими продуктами харчування. Пріоритетне значення має кількісний, головний аспект продовольчої безпеки, який характеризується показниками імпортової продовольчої залежності і продовольчого самозабезпечення. З великої кількості досліджень найбільш аргументовано визначив граничну величину продовольчої безпеки Дж. М. Кейнс. Він довів, що якщо імпорт перевищує 20%, то припиняється кумуляція, тобто галузь вже не в змозі стимулювати інші сфери економіки.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що в інтересах об'єктивної оцінки імпортової залежності ринку як складової продовольчої безпеки, необхідна обґрунтована методика. Без відповідної методики неможливо отримувати та співставляти показники, і таким чином, проводити об'єктивний моніторинг агропродовольчого ринку. Доцільно для аналізу імпортозалежності і продовольчої безпеки за кількісним аспектом застосовувати

комбіновану класифікацію продовольчих товарів на базі митної звітності у відповідності до норм споживання продовольства на душу населення. З метою підтримки власного товаровиробника екологічної продукції пропонуємо створення холдингів повного виробничо-збутового циклу, який сприятиме оптимізації витрат, підвищенню продуктивності, якості, забезпечить підвищення санітарних та екологічних стандартів аграрної продукції.

Література

1. Ревенко Л.С. Мировой рынок продовольствия в эпоху «генной» революции. – М.: ЗАО Экономика. – 2002. – 302 с.
2. Агропромышленный комплекс СНГ: современное состояние и перспективы. Международные информационные бюллетени Аграрного центра ВНИИ-Эех за 2009, 2010 годы.
3. InstituteofScienceinSociety [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.isaaa.org>.
4. В Україні зростає попит на органічні продукти // УНІАН, 16.10.2009
5. Назаренко В.И. Дж.М.Кейнс и его вклад в экологическую и аграрную теорию / В.И. Назаренко. // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий – 2005. № 6 – С.16.
6. Могильний О.М. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки / О.М. Могильний. // – К.: ІАЕ, УААН. – 2002. – 430 с.